

İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA ŞAHİTLİK VE HÜKÜMLERİ IN THE ISLAMIC REASONING LAW PROPERTY AND PROVISIONS

Mücahit ÇOLAK*

ÖZET: Toplumda yaşanan anlaşmazlıkların tespiti, suçlunun belirlenmesi ve bir iddianın ispatında şahitliğin önemi büyüktür. Adaletin tecellisi ve hak sahibine hakkını teslim etmek için şahitlik kurumunun sağlıklı işlemesi gerekir.

Bu çalışmamızda şahitliğin önemi, ve nasıl bir yükümlülük olduğu vurgulanmış; şahitlerin nitelikleri, şahit olma ve şahitlik yapmada aranan şartlar İslam Hukukuna göre incelenip günümüz hukuku ile mukayeseli olarak işlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Şahit, Adalet, Tezkiye, Muhakeme

ABSTRACT: It is important to witness the discovery of the disputes in the society, the determination of the offense and the prosecution of an indictment. It is necessary for the witnessing institution to carry out a healthy process in order to deliver the right to possession of the right and the right to justice.

In this study, we emphasized the importance of your witness and what kind of obligation it is; The qualifications of the witnesses, the conditions for witnessing and witnessing were examined according to Islamic law and processed in contradiction with today's law.

Keywords: Witness, Justice, Tezkiye, Reasoning.

1. GİRİŞ

Şahitlikten gaye hakkın ispatı ve izharıdır. İslam Hukukunda suçun çeşidine göre istenen şahitlerin nisabı (sayısı) farklılık gösterir.

Kur'an alış-veriş, borç ilişkisi gibi muâmelâta ait konularda yazıya geçirme ve şahit tutmayı beyan ederken vuku bulacak anlaşmazlıkların çözümünde tedbiri baştan almakta ve vuku bulacak anlaşmazlıklarda ibraz edilecek delilleri önceden tespit etmektedir.

Beyyine, hakkı, doğruyu beyan ve izhar eden her şeye denir.¹İslâm hukukçularının büyük çoğunluğunun beyyineden maksadın şahitlik olduğunu ifade etmesi, beyyinenin bir tanımını vermekten ziyade şahitliğin ilk devirlerden beri en yaygın şekilde kullanılan bir ispat vasıtası olduğunu belirtme gayesiyle açıklanabilir.² Zira beyyineyi şahitlikle sınırlandırmak bir çok suçun ispat edilmemesini doğurur.³ İspata yardım eden her türlü karine, emare, işaret ve kriminal bulguların iddianın ispatında kullanılarak hakkın izharına vesile olması adaletin gerçekleşmesi açısından büyük önemi vardır. Günümüzde adlî tıp ve iz bilimi gibi teknolojik gelişmeler adaletin tecellisi ve hakkın sahibine teslim edilmesinde önemli rol alan faktörlerdir.

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Erzincan-Türkiye, muc.colak@gmail.com

¹İbn Kayyim, *et-Turuku'l-Hukmiyye fi-Siyâseti's-Sher'iyye, Dâri İhya'il-Ulûm, Beyrut, thk. Behic Gazâvi, Beyrut, ts,12,14*; Yıldız, Kemal, İslam Yargılama Hukukunda İspat Vasıtası Olarak Şahitlik, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni. Sos. Bil. Ens.İst.1989.s. 38.

² Bardakoğlu, Ali, "Beyyine", DİA, 1992, VI/ 97.

³ Beroje, Sahip, İslam İspat Hukuku, Fecr Yayınları, Ankara, 2007, s.40.

İslam hukuku açısından şahitlik Kur'an ve sünnette bizzat belirtilen bu ispat vasıtalarından ikrardan sonra ikinci sırada gelir.

Çalışmamızda şahitlik üzerine yoğunlaşacağız. Diğer ispat vasıtaları bu çalışmamızda yer almayacaktır. Şahitliğin genel olarak tanımı ve şartları üzerinde durulacak ve günümüz hukuku ile mukayesesi yapılacaktır. Mukayese yapılırken birleştiği ve ayrıldığı yerler belirtilecektir..

2. TANIM

Kur'an-ı Kerimde şahit getirmek⁴ şahit tutmak, şahit bulundurmak⁵ mealindeki ayetler şahitliğin bir ispat vasıtası olduğunu belirtir.

İspat vasıtalarının objektif kıstaslarla değerlendirilmesi İslam hukukunun önemli özelliklerinden biridir.⁶ Allah (c.c) Kuranda "İnsanlar arasında hak ile hüküm vermeyi"⁷emrediyor.

İslam Hukukunda beyyinatın tekili olan "beyyine" tabirinden birinci derecede "adil şahit" kast ediliyorsa da hakkın izharına vesile olan bütün delillere de beyyine deneceğini Mecelle "hücceti kaviiye"⁸ yani kuvvetli delil olarak açıklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) in bu konuda "eğer insanlara sırf iddialarıyla (delil olmadan) talep ettikleri verilseydi insanlar başkalarının kan ve mallarını istemeye kalkarlardı. Ancak iddia sahibine beyyine gerekir, iddiayı inkar edene de yemin gerekir"⁹

Şehadet kelimesi Arapça bir kelime olup شهد - يشهد - شهادة filinden türemiş mastar bir kelimedir. Bu kelime sözlükte bir çok manaya gelmektedir . شاهد ve شهيد kelimesin çoğulu اشهاد -- شهداء ve شهود dir.¹⁰

Şehadet, müşahede, muayene¹¹, bilmek, açıklamak, beyan etmek¹²,kesin haber¹³ ve gördüğü şeyi haber verme manalarına gelen bir kelimedir. Orada olmak, hazır bulunmak manasında kullanılmıştır¹⁴ Nitekim ayette "...Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa..."¹⁵ ayetinde hazır bulunan manasıdır.

Terim olarak Şehadet: Mahkemede hakkı ispat etmek için şehadet lafzı ile doğru olanın haber verilmesidir.¹⁶ Farklı bir tanımla "bir kimsenin bir şahısta olan hakkını ispat etmek için şehadet lafzıyla hâkimin ve karşı tarafın huzurunda vuku bulan doğru ihbarıdır"¹⁷.Diğer bir ifade ile bir kişinin başka bir kişide olan hakkını haber vermektir.¹⁸

⁴ Nur, 24/34.

⁵ Bakara 2/282; Nisâ 4/6.

⁶ Cin- Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul,1996, I/397.

⁷ Sâd 38/ 26.

⁸ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye (heyet) Hikmet Yayınları, İstanbul, 1990.mad. 1676.

⁹ Canan İbrahim, Kütüb-i Sitte, Akçağ Yayınları, İstanbul, ts. XIII/455.

¹⁰ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem (ö.711/1311), Lisânü'l-Arab, Beyrut, ts, III/240.

¹¹ Lisânü'l-Arab,III/239; Serahsî, el-Mebsût,XVI/111.

¹² Lisânü'l-Arab,III/240; Ahzâb, 33/45 ; Âl-i İmrân, 3/18.

¹³ Lisânü'l-Arab,III/239.

¹⁴ Lisânü'l-Arab,III/241.

¹⁵ Bakara, 2/185.

¹⁶ İbnü'l- Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdilvâhid (ö. 861/1457), Şerh'u Fethi'l Kadîr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts., VII/364.

¹⁷ Erdoğan, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010 s.522.

¹⁸ Kâsânî, Alâu'd-Dîn Ebu Bekr b. Mesud b. Ahmed el-Kâsânî (ö.587/1191), Bedâiü's-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi', Beyrut, ts., VI/266.

Kişinin bildiğine, zannına göre şeklinde yapılan haberler şahadet sayılmamış¹⁹ve “biliyorum” şeklindeki bir beyanı da şahitlik için yeterli görülmemiştir.²⁰

Şahitlik genel olarak “bir kimsenin hazır bulunup görmek veya duymak suretiyle bildiği bir şeyi haber vermesi” şeklinde tanımlanabilir.²¹

Mecelle ise şahitliği ‘bir kimsenin diğer bir kimsede olan hakkını ispat için hakim huzurunda hasmeynin muvacehelerinde şahadet lafzı ile haber vermektir’ şeklinde tanımlamıştır²²

Toplum hayatında meydana gelen ihtilaflar, çekişmeler ve davaların çözüme kavuşturulmasında şahitliğin önemi büyüktür. Kişilerin arasında vuku bulan anlaşmazlıklar çözümlenmediği sürece o toplumda huzur ve sükunun sağlanması mümkün değildir.

Bu itibarla İslam Hukuku şahitliğe büyük önem vermiş, kuvvetli beyyine ve en güçlü ispat vasıtalarından biri saymıştır.²³

Hadiste “güneş gibi gördüysen şahitlik yap aksi taktirde hayır”²⁴buyurarak²⁵şahidin açık ve net olarak gördüğü konularda şahitlik yapması istenmiştir.

Şahadetle bir şeyin ispatı Kitap,²⁶ Sünnet²⁷ ve icmaya dayanır.²⁸ Allah (cc). hakkın ispatının şahadetle sabit olacağını beyan etmiştir. Şahadet anlaşmazlıklarda bir hüccet ve hakkı ispatta bir vesiledir.²⁹ Şahitliğe bağlı kalmayı naslar gerektiriyor.³⁰ Peygamberimizin davacıdan şahitlerin şahadetiyle hakkını ispat etmesini istemesi ve “ ya sen iki şahit getirirsin yahut o yemin eder”³¹ buyurması şahitliğin muteber bir ispat vasıtası olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), çağrılmadan gidip şahadette bulunan kimsenin, şahitlerin en hayırlısı olduğunu beyan etmiştir.³²

Şahitlerin bir kısmı şahadeti tahammül ve eda görevini yerine getirdiklerinde diğer şahitlerden sorumluluk düşer. Fakat şahitlerin tamamı şahadetten kaçındıklarında tüm şahitler günahkâr ve sorumlu olurlar.³³ Çünkü şahitlik yapması istenen kişinin şahadette bulunması “Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır”³⁴ hükmü gereği bir yükümlülük olup gizlemek Allah’ın emrine isyan olarak açıklanmıştır.³⁵

Kişinin kendisinden başka şahitler bulunduğu şahadetten imtina etmesiyle sorumlu olur mu? Bu konuda farklı iki yorum bulunmaktadır. Birincisi, “Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar”³⁶ ayeti gereği şahadetten kaçınmak yasaklanmıştır. İkinci görüşte ise

¹⁹ Bilmen, Ömer Nasûhî, Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kâmusu, İstanbul, 1985., VIII/123.

²⁰ İbnü'l- Hümâm, VII/375.

²¹ Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/278.

²² Mecelle, md. 1684.

²³ Udeh, Abdülkadir, et- Teşrû'l-Cinâî'l-İslâmî, Mukârenen bi'l-Kânûni'l-Vad'i, Beyrut, 1993.,II/ 314; Bilmen, VIII/123.

²⁴ Zeylai, Cemâlu'd-Dîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf (ö.762/ 1360), Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye, Beyrut, 1987, IV/82; Hakim. Müstedrek, IV/98.

²⁵ İbnü'l- Hümâm,VII/376; Şirbinî, Muhammed el-Hatîb, Muğni'l-Muhtâc, 1958, Mısır, VI/426.

²⁶ Bakara, 2/282; Talak,65/2; Nisa, 4/6; Nûr24/4.

²⁷ Buhari, 2/801; Müslim (vaid) 1/113.

²⁸ İbn Kudame, Muvaffakuddîn, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b.Muhammed b. Kudâme, (ö.620/1223) el-Muğni ,Dâru-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., IX/145.

²⁹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İst, ts, II/160-161; VIII/ 113.

³⁰ Serahsî, el-Mebûs, XVI/112.

³¹ Buharî, Rehn 6; Şhadât 20.

³² Müslim, Akdiyye, 2.

³³ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/147.

³⁴ Bakara, 2/283.

³⁵ İbnü'l- Hümâm, VII, 365,366.

³⁶ Bakara 2/282.

kendi yerine şahitlik yapacak başka kişiler bulunduğu sorumlu ve günahkâr olmayacağı belirtilmiştir.³⁷

Kişi hakkın zayi olacağından endişe eder ise, çağrılmadan şهادette bulunması vaciptir.³⁸ Had cezasını gerektiren suçlarda kişi şahitliği eda etme veya gizleme konusunda muhayyerdir.³⁹

Şahitlik konusunun Allah haklarından olması halinde haramın devam ettiği haklardan mı yoksa devam etmediği haklardan mı olduğunu incelemek gerekir:

Haramın devam etmediği zina, içki vb. hususlarda şahidin haber vermemesi ona zarar vermez. Bu durum nadiren vukua gelen cürümler için söz konusudur. Ancak sosyal bir hastalık haline gelen ve devamlı tekrarlanan bu tür hadiselerde, haber verip şahitlikte bulunmak lazımdır.⁴⁰

Hiz. Peygamberden rivayet edilen “kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter”⁴¹ ve Allah Resulünün Maiz’e söylediği “ onu elbisen ile gizlese idin senin için daha hayırlı olurdu”⁴² şeklindeki beyanlarından bu tür suçları açığa vurmamanın daha faziletli olduğu anlaşılmıştır.⁴³

Haramın devam ettiği hususlarda kişinin haber verip şahitlikte bulunması ise vaciptir.⁴⁴

Şهادeti tahammül ve eda farz-ı kifâye olup ifası, şahidin zimmetindeki bir emanettir. Allah (c.c) “Eğer birbirinize güvenerseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin...”⁴⁵ ve “Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor...”⁴⁶ buyurmuştur.⁴⁷

Kişi şahitliği edadan aciz olur ya da şهادeti ifâ ettiğinde zarar görecektir ise bu şهادeti ifa etmek vacip değildir.⁴⁸ Çünkü ayette “şahide de bir zarar verilmesin”⁴⁹ hükmü yer almaktadır.

Şahidin başkasına fayda sağlarken kendisinin zarara uğraması düşünülemez. Şahide bir zarar gelecek ise şهادet vacip olmaz⁵⁰ Şafiiler şahidin yol masrafını, ulaşım ücretini ve işine devam edemediği için meydana gelen kaybını talep etmesini caiz görmüşlerdir.⁵¹

Türk hukukunda, üçüncü kişilerin dava ile ilgili bir vakıa hakkında dava dışında bizzat edinmiş oldukları bilgiyi mahkemeye bildirmelerine şahitlik; şهادet (tanıklık); tanıklık yapan kişi ise şahit (tanık) olarak isimlendirilmektedir.⁵²

3. ŞAHİTLİĞİN AŞAMALARI

Şهادet tahammül ve eda olmak üzere ikiye ayrılır.⁵³ Şahitliğin biri tahammül, diğeri eda olmak üzere iki aşaması vardır.

³⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/147; Kâsâni, VI/282.

³⁸ İbnü'l- Hümâm, VII, 364.

³⁹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/437.

⁴⁰ Yıldız, s.50.

⁴¹ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

⁴² Ebu Davud, Hudud, 7; Muvatta, Hudud, 1; Ahmed, Müsned, 5, 21.

⁴³ İbnü'l- Hümâm, VII, 367. Zuhayli, VI/557.

⁴⁴ Yıldız, s.51.

⁴⁵ Bakara, 2/283,

⁴⁶ Nisâ, 4/58.

⁴⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/146,157; Kâsâni, VI/282.

⁴⁸ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/158.

⁴⁹ Bakara 2/282.

⁵⁰ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/147; Bilmem, VIII/126.

⁵¹ Heysemî, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/269,270; Bilmen, VIII/124.

⁵² Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yıllaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Baskı, Ankara 2014, 421.. Hukuk yargılamasında tanıkla ilgili geniş bilgi için bkz. Ertantan, Mesut, Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık, Ankara, 2005.

3.1. Şehadeti Tahammül

Şehadeti tahammül olayı anlamak ve kavramaktır. Bu da ancak akılla mümkündür.⁵⁴ Türkçe 'de tahammül aşamasını şahit olmak şeklinde ifade etmekte mümkündür. Tahammül “şahitlik edeceği olayı/şeyi kişinin ihtiyarî bir sebeple bilmesi” anlamına gelir.⁵⁵

3.2. Şehadeti Eda

Eda ise şahidin şahit olduğu olayı / şeyi hâkime bildirmesi, yüklenmiş olduğu şahitliği hâkimin huzurunda dile getirmesidir. Eda aşamasının, şahitlik etmek diye ifade edilmesi de mümkündür.⁵⁶

Şahitliği eda etmenin sebebi davacının hakkının zayi olmaması içindir.⁵⁷ Bu da diğer konuların ispatında olduğu gibi davacının, kişiden şahitliği talep etmesine bağlıdır.⁵⁸ Çünkü şahitliğin yapılmaması hakkın zayi olmasına sebep olabilir.⁵⁹

Bulûğ, hürriyet, İslam ve adalet şehadeti eda şartlarıdır.⁶⁰

Şehadeti tahammül vaktinde kişi, temyiz gücüne sahip bir çocuk, köle, kâfir ya da fâsık biri iken daha sonra çocuk bulûğa erdiğinde, köle hürriyetine kavuştuğunda, kafir Müslüman olduğunda, fâsık da tövbe ettiğinde mahkemede yaptıkları şahitlikleri geçerli kabul edilmiştir.⁶¹ İmam-ı Malik ise daha önce şehadetleri reddedildiğinden geçerli olmayacağı görüşündedir.⁶²

4. ŞAHİTLİĞİN HÜKMÜ

Şahitlik yapmağa çağrıldığı zaman kişinin şahitliği yerine getirmesi farz-ı kifâyedir. Zira toplum şahitlik yapmaktan imtina ettiğinde haklar zayi olur. Kişi şahitlik yapmayı üstlendikten sonra bu sorumluluğu yerine getirmesi ise farz-ı ayındır. Bir olayda iki kişiden başka şahit yoksa bu iki kişinin şahitlik yapması bir zorunluluktur. İki den fazla şahit olduğunda şehadeti eda etmek farz-ı kifâye olarak değerlendirilmiştir.⁶³

⁵³ Kâsâni, VI/266.

⁵⁴ Kâsâni, VI/266.

⁵⁵ Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/279.

⁵⁶ Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/279.

⁵⁷ İbnü'l- Hümâm, VII,365.

⁵⁸ İbnü'l- Hümâm, VII,366.

⁵⁹ İbnü'l- Hümâm, VII,365.

⁶⁰ Kâsâni, VI/266.

⁶¹ Kâsâni, VI/266.

⁶² Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/20.

⁶³ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/450,451. Ceza yargılamasında, bu husus CMK m. 42 hükmünde yer almaktadır. Buna göre; “(1) Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır. (2) Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz. (3) Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.(4).” Aynı şekilde; çağrıya uymayan tanıkların durumu ise CMK m. 44’de düzenlenmiştir. Bu hükme göre; “(1) Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödetirilir. Zorla getirilen tanık evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse aleyhine hükmedilen giderler kaldırılır. (2) Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki zorla getirme kararı askerî makamlar aracılığıyla infaz olunur”. Türk hukukunda hukuk yargılamasında ise HMK m. 245 hükmüne göre; “Kanunda gösterilen hükümler saklı kalmak üzere, tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorundadır. Usulüne uygun olarak çağrıldığı hâlde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve beşyüz Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına hükümlenir. Zorla getirilen tanık, evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse, aleyhine hükmedilen giderler ve disiplin para cezası kaldırılır. Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinebilir. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabilir ya da yazılı olarak gönderebilir”.

Herkim bir Müslüman kardeşinin ayıbını örterse kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter”⁶⁴ hadisi gereği Allah hakkı olan konularda ayıp ve hataları örtmenin esas olduğu belirtilerek kişi şahadet konusunda muhayyer bırakılmıştır.⁶⁵

Davacı şahitlerden şahadet görevini yapmalarını talep ettiğinde şahitliği gizlemeleri caiz olmaz.⁶⁶ Çünkü Kuran “...Şahitliği Allah için dosdoğru yapın... “⁶⁷buyurmaktadır.

Allah hakkı olan konularda istenmeksizin şahadetin eda edilmesi gerekir. Ancak had cezasını gerektiren suçların tespitinde kişi serbest bırakılmış, kişilerin ayıp ve hatalarını örtmenin esas olduğu belirtilmiştir. “ Kim bir Müslümanın (ayıbını) örterse Allah da onun dünyada ve ahirette bir ayıbını örter”⁶⁸ hadisinde kusurları örtmenin fazileti belirtilmiştir. Bu durum kişinin mahremiyet perdesini kaldırmaktan kaçınma sorumluluğu⁶⁹olarak da vurgulanmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber, huzurunda şahitlik yapan kimseye “şayet onu elbisenle örtmüş olsaydın senin için daha hayırlı olurdu”⁷⁰ buyurmuştur.

5. ŞHADETEN DÖNME (RUCÛ)

5.1. Genel Olarak

Şahidin, hükümden önce ispat ettiği şeyi nefyetmesidir.⁷¹ Şahitlik yaparken kişi şahitlik ediyorum demesi gerektiği gibi; şahitlikten dönerken de şahitlik ettiğim şeyden döndüm, yalancı şahitlik yaptım, hata ettim, şüphe ettim tarzındaki bir lafızla şahitlikten döndüğünü belirtmesi gerekir.⁷²

Şahadet, mahkemede ilan edildiği gibi şahadetten dönme de mahkeme meclisinde olmalıdır. ⁷³Sırf kul hakkı, ya da had cezaları dışında sırf Allah hakkı olan konularda şahitlikten dönmek hakkın zayi olmasına ve zulmün yayılmasına sebep olacağından bu durumda şahadetten çekilme haram olarak değerlendirilmiştir.⁷⁴

Bir gün Allah Resulü: “Size günahların en büyüğünü (ekberu'l kebâir) haber vereyim mi? buyurduğunda hazır bulunan sahabeler evet ey Allah’ın Resulü deyince Allah Resulü: ‘Allah’a şirk koşmak, anne babaya isyan etmek- Allah Resulü yaslandığı yerden oturarak- yalan söz ve yalancı şahitlik, yalan söz ve yalancı şahitlik”⁷⁵ buyurdu. Bu hadiste yalan sözün ve yalancı şahitliğin Allah’a şirk koşmakla beraber zikredilmesi yalancı şahitliğin ne kadar kötü bir fiil olduğunu ve sadece şahitle sınırlı kalmayıp başkasının hakkının kaybolmasına da sebep olduğu görülür.⁷⁶

5.2. Kişinin Şahitlikte Hata Ettiğini İddia Etmesi

İnsan yapısı gereği hata edebilen bir varlıktır. Bu itibarla şahitlikte hatanın olması akıldan uzak tutulacak bir durum değildir. Kişinin hatasını düzeltip yaptığı hatadan dönmesi, tövbe ederek yaptığı yanlıştan dönüp hak sahibine hakkını teslim etme ve bir haksızlığı önleme niyetiyle olabilir.

⁶⁴ Müslim, Birr, 57, 72; Ebu Davud, Edeb, 38, 60; Tirmizi, Hudud, 3; İbn Mace, Hudud, 5.

⁶⁵ Kâsânî, VI/282.

⁶⁶ Zuhayli, Vehbe, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu, I-VIII, Şam, 1989,VI/557.

⁶⁷ Talak 65/2.

⁶⁸ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

⁶⁹ Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/279.

⁷⁰ Ebu Davud, Hudud, 7; Muvatta, Hudud, 1; Ahmed, Müsned, 5, 217.

⁷¹ Merğinanî, III/132; Mevsilî II/153.

⁷² Serahsî, el-Mebsût,XVI/178,179.

⁷³ Serahsî, el-Mebsût, XVI/177.

⁷⁴ Heysemî, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/273.

⁷⁵ Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstîtâbe 1; Müslim, İmân 143, (87); Tirmizi, Şehâdât 3, 2302

⁷⁶ Serahsî, el-Mebsût, XVI/145.

Nitekim Kur'an'da” hata ile yaptığınız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığınız şeylerde size günah vardır”⁷⁷ buyurulmuştur. Hadiste de “Allah ümmetinden hata, unutma ve zorlandığı şeylerden dolayı (cezanın) kaldırıldığı”⁷⁸ beyan edilmiştir.

Şahit, hükümden önce hata ettiğini iddia etse şahitlikten döndüğüne itibar edilir. Zira bu ifadesinin yalana ve doğruya hamli mümkündür. Çünkü kişinin iddia ettiği hak ancak hükümlerle sabit olur. Hükümün verilme yöntemlerinden biri de şehadettir.⁷⁹

Tezkiyeden sonra bütün şartları haiz bir şekilde şahitlikte bulunulan meselede, hâkimin hüküm vermesi vaciptir.⁸⁰

Ceza davalarında hükümden sonra cezanın infazından önce de kişi şehadetten dönerse şüphe sebebiyle ceza uygulanmaz.⁸¹

Hız Ömer'in Ebu Musa el-Eşâri'ye yazdığı bir mektubunda hüküm verdikten sonra üzerinde tekrar düşünüp doğruya ulaştığını bir hüküm, seni hakka dönmekten alıkoymasın. Çünkü hiçbir şey, hakkı iptal edemez. Bilesin ki, hakka dönmek, yanlışı devam ettirmekten daha hayırlıdır⁸² buyurmuştur.

Kişinin şehadetten dönme ifadesinin yargı önünde yani hâkim huzurunda olması gerekir. Kısas gibi ceza davalarında hüküm ifa edildikten sonra şahitler şehadetten dönerlerse diyetle yükümlüdürler. Şafiilere göre ise hata etmişlerse diyet, kasten yalancı şahitlik etmişlerse kısas uygulanır.⁸³

Şahitlik genellikle sözlü olarak yerine getirilir. Ancak şahidin mahkemeye gelmesinde hastalık veya mekânın uzaklığı gibi bir sebep olduğunda ceza davası dışındaki konularda şahitliğin yazıyla da kabulü mümkündür.⁸⁴

6. ŞAHİTLİĞİN ŞARTLARI

Şahitliğin geçerli olabilmesi için şahitte bulunması gereken birtakım şartlar vardır. Bunları sırasıyla görelim.

6.1. Bülûğ

Şahidin bâliğ olması gerekir. Baliğ olmayan bir kişinin şahitliği kabul edilmemiştir.⁸⁵

﴿ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَيَنْهَ أَنْتُمْ قَلْبَهُ ﴾ ayetinde Allah (c.c) şahitliği ketmeden kişinin kalbinin günahkar olacağını belirtmiştir.⁸⁶ Çocuk ise günah işleyecek bir çağda olmadığından bu durum çocuğun şahit olamayacağına delil kabul edilmiştir.⁸⁷

⁷⁷ Ahzâb, 33/5.

⁷⁸ İbn.Mâce, Talâk, 16.

⁷⁹ Mevsilî, II/153.

⁸⁰ İbn Abidîn, *Reddü'l-muhtâr*, V/463; Yıldız, s.52

⁸¹ Heysemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc*, X/279.

⁸² İbnü'l-Kayyim, *İlamu'l-Muvakkîin*, Şemsuddîn Ebu Abdillâh Muhammed b. Kayyim el- Cevziyye, *İlamu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, 1993, I/67; Mevsilî, II/153.

⁸³ İbnü'l- Hümâm, VII, 492; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV/ 457.

⁸⁴ Heysemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc*, X/274. Türk hukukunda, hukuk yargılamasında da tanıklığın (şahitliğin) sözlü olarak yerine getirilmesi kabul edilmiştir. Ancak, hâkim gerekli görülen hâllerde, sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kağıdı gönderilmesine karar verebilir. Bu şekilde işlem yapılması, tanığın vereceği cevabın hükme yeterli olup olmadığı hususunu hâkimin takdir etmesine engel olamaz. Hâkim, verilen yazılı cevapların yetersiz olması hâlinde, tanığı dinlemek üzere davet edebilir (HMK m. 246). Ayrıca tanığa görevinin önemini hatırlatma HMK m. 256'da düzenlenmiş, aynı maddede tanığa yemin verdirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ceza yargılamasında da şahitliğin sözlü olarak yapılması tanıkların dinlenmesi başlığında CMK m. 52'de düzenlenmiş, ayrıca tanığa görevinin önemini hatırlatma CMK m. 53'de öngörülmüş, tanığa yemin verilmesi ise CMK m. 54'de düzenlenmiştir.

⁸⁵ İbnü'l- Hümâm, VII, 364; Bkz.Bakara, 2/282.

Hız. Ali, Kadı Şureyh, Hasan el- Basri, Nehâi, Hanefi'lerden İbn Ebi Leyla ise birbirlerinden ayrılmadıkları sürece çocukların birbiri hakkındaki şahitliklerinin geçerli olacağı görüşündedirler.⁸⁸

Malikiler ise çocukların ihtilaf etmeksizin ittifakla yapılan şahitliğinin geçerli olacağı görüşündedirler.⁸⁹

Çocuğun şahitliğinin üç açıdan kabul edilmeyeceği belirtmiştir:

Birincisi ayette belirtilen *من رجالكم*⁹⁰ ifadesinden çocukların kastedilmediği anlaşılmaktadır. Zira bâliğ olmayan bir kişi için "racul" ifadesi kullanılmaz⁹¹

İkincisi: Bir çocuk bir erkeğe denk olmadığı gibi hem de şahitliği razı olunan kimselerden değildir.⁹²

Üçüncüsü : "razı olduğunuz şahitlerden" hükmü gereği çocuğun şahitliğinin razı olunan bir şahitlik olamayacağı belirtilmiştir.⁹³

İbn Hazm ise "İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun"⁹⁴ ayetini delil getirerek çocukların adalet sahip ve kendilerinden razı olunan kimseler olmadığını belirtmiştir.⁹⁵

İmam-ı Malik, şahitliği kabul edilebilecek erkek ve kadından hiç kimse olmadığına çocukların aralarında vuku bulan ve birbirlerini yaralama gibi durumlarda şahitliklerinin kabul edilebileceği görüşündedir. Bu durumdaki çocukların şahitliğinin kabulünde şahitliği kavrayabilecek akli melekeye sahip olup iki veya daha fazla sayıda olması ve ihtilaf etmeksizin ittifak ederek şahitlik yapmaları; olayın vuku bulduğu mahalden kaybolmadan ve birbirlerinden ayrılmadan şahitlikte bulunmaları şart koşulmuştur. Bu hükme kaynak ise Hz. Alinin huzura getirilen beş çocuğun aralarında boğulan bir çocuğa şahitlik yapmalarıdır.⁹⁶ Bu çocuklar birbirlerinden ayrıldıklarında ise kendilerine telkinde bulunma ihtimaline binaen şهادetlerinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.⁹⁷

Hanefiler, çocuğun ehliyetten mahrum olduğu için şهادetinin de geçerli olmayacağı görüşündedirler. Ayette "...şahitler şهادeti edaya çağrıldığında kaçınmasınlar..."⁹⁸ beyanında şهادeti edaya davet vardır. Çocuk ise şهادeti eda edecek vasıfları haiz değildir.⁹⁹

Bulûğ şahitliği yüklenmenin değil şahitliği eda etmenin şartıdır. Şahitliği yüklenebilmek için temyiz yaşında bulunmak yeterlidir.¹⁰⁰

Hanefilere göre mümeyyiz çocuk bulûğdan önce şهادeti tahammül edip, bulûğdan sonra bu şهادeti eda ederse bu tür şahitliğin kabul edileceğini belirtmişlerdir. Çünkü şهادeti tahammül için görme ve işitme gerçekleşmiş, şهادeti eda için de bir engel kalmamıştır.¹⁰¹

⁸⁶ Bakara 2/283.

⁸⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/165.

⁸⁸ İbn Kayyim, et-Turuku'l-Hukmiyye fi's-Siyâseti'ş-Şer'iyye, thk. Behic Gazâvî, Beyrut, ts, s. 167.

⁸⁹ İbn Rüşd, Bidâyetü'l- Müçtehid ve Nihayetü'l- Muktesid, trc. Ahmed Meylanî, İst, 1976, II/ 596.

⁹⁰ Bakara, 2/282.

⁹¹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/426; Bilmen, VIII/171

⁹² Kâsânî, VI, 268.

⁹³ İbn Hazm, Muhallâ, VIII/515.

⁹⁴ Talâk, 65/2,

⁹⁵ İbn Hazm, Muhallaâ, VIII/515.

⁹⁶ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/164,165.

⁹⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/164; Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/26.

⁹⁸ Bakara, 2/282.

⁹⁹ Serahsî, el-Mebsût, XVI/135; Kâsânî, VI/267.

¹⁰⁰ Apaydın H. Yunus "Şahit", DİA, 2010, XXXVIII/280.

¹⁰¹ İbnü'l- Hümâm, VII,400; Heysemî, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/240

6.2. Akıl

Şahitliğin şartlarından biri de şahidin akıl sahibi ve aklî melekelerinin gelişmiş olmasıdır. Akıl hastasının ve küçük çocuğun şahitliği kabul edilmemektedir. Şehadeti tahammül ancak akıl ve idrak ile mümkündür.¹⁰² Bu açıdan akıl hastası, bunak ve sarhoşun şahitliği kabul edilmemiştir.¹⁰³ Nitekim hadiste “Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına gelinceye kadar çocuk, uyanıncaya kadar uyuyan, iyileşinceye kadar akıl hastası¹⁰⁴ buyurularak akıl hastasının ehliyetinin olmadığı belirtilmiştir.

6.3. Hürriyet

Hürriyet şehadeti eda şartlarından biridir.¹⁰⁵ Kişi hürriyetten yoksun iken şahitliği tahammül edip hürriyetine kavuştuğunda şahitliği eda edebilir. Hanefiler şehadeti velayet mertebesinde değerlendirdikleri için kölede velayet hakkı olmadığından şahadetini geçerli saymamışlardır.¹⁰⁶

Hanbeliler ise ihtiyat açısından had ve kısas cezaları dışında hür kişinin şahadetinin geçerli olduğu her konuda kölenin de şahadetinin geçerli olacağı görüşündedirler. Ens b. Malik’e göre kölenin şahitliğinin geçerliliği kitap, sünnet, sahabe kavli ve sarih kıyasın gereğidir. Zira sünnet, icma ve kıyasta bu konuda vârid olan bir hüküm yoktur.¹⁰⁷

6.4. Hıfz

Şahidin gördüğü şeyi anlayıp zihninde tutabilecek ve sözüne güvenilebilecek bir nitelikte olması gerekir. Serahsi zapt kavramını açıklarken iştirmek, anlamak ve onu muhafaza etmek şeklinde açıklamıştır.¹⁰⁸

Ebu Hanife’ye göre şahitlerin şahadet konusunda mânâ ve lafızda ittifak etmeleri gerekir. Mesela şahitlerden biri bin lira, diğeri de iki bin lira gibi farklı bir miktar üzerinde şahitlikte bulunsalar bu şahadet geçerli kabul edilmemiştir. Ebu Yusuf ise iki şahidin ittifak ettiği asgari miktar konusunda şahadetin geçerli olacağı görüşündedir.¹⁰⁹ İmam- Malik’te asgarî olan miktarda ittifak vuku bulduğundan ittifak olan miktar üzerinden hüküm verilebileceği görüşündedir.¹¹⁰

6.5. Konuşabilme

Hanefilere göre şahidin konuşabilmesi şarttır. Dilsizin işaret ya da yazıyla şahitliği kabul edilmemiştir.¹¹¹

Şafii mezhebinde ise işareti anlaşıldığı takdirde şahitliğini kabul edenler; işareti anlaşılabilir şahitliğini reddedenler şeklinde iki görüş vardır.¹¹²

Hanbeliler ise dilsizin işareti anlaşılabilir şahadetini konuşanın işareti gibi değerlendirmeyerek şahitliğini kabul etmemişlerdir. Çünkü şahadet, içinde kesin bilgiyi içeren

¹⁰² Serahsî, el-Mebsût, XVI/113.

¹⁰³ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/164.

¹⁰⁴ Buhârî, Hudûd, 22, Talâk, 11; Ebu Dâvûd, Hudûd, 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 118; VI, 100, 101.

¹⁰⁵ Kâsânî, VI/266.

¹⁰⁶ Kâsânî, VI/266.

¹⁰⁷ İbnü'l-Kayyim, Şemsuddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Kayyim el-Cevziyye, et-Turuku'l-Hukmiyye fi-Siyâseti'ş-Şer'iyye, Dârü İhyail-Ulûm, Beyrut, ts, s. 166.

¹⁰⁸ Serahsî, el-Mebsût, XVI/113.

¹⁰⁹ Kâsânî, VI/278; İbnü'l- Hümâm, VII, 436, 441; Hamevî, Ebu'l-Abbas Şihâbüddîn Ahmed. b. Muhammed, Ğamzu Uyûni'l- Besâir Şerhu Kitâbil- Eşbâh ve'n-Nezâir, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985, II/321.

¹¹⁰ Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/27.

¹¹¹ İbnü'l- Hümâm, VII, 399.

¹¹² Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/ 427.

bir durumdur. Böyle bir kişinin işaretinde ise kesinlik bulunmayabilir. Ancak kendi eliyle yazabildiği takdirde bu yazısını geçerli kabul etmişlerdir.¹¹³

6.6. Görme

Tam bir açıklıkla görmeden, bir şey hakkında şahitlik etmek caiz kabul edilmemiştir.¹¹⁴ Şehadeti tahammül zamanında şahidin gözlerinin görmesi şarttır. Sadece ses ile tanıma, kişileri karıştırma ve şüpheye sebep olacağından gerçek tanımanın görmeyle mümkün olacağı belirtilmiştir.

Genel olarak şahidin şahitlik ettiği şeyi görmesi şart koşulmuştur. Şahitlik yapılacak konunun başkalarının bildirmesiyle değil, şahit tarafından bizzat görülmüş olması gerekir. Zira şahadet müşahededen gelen göz ile görmeyi ifade eder.

Kişinin perde arkasından işittiği konuya şahitlik etmesi durumunda ses tonları birbirine karıştırılabilme ihtimalinden dolayı kabul edilmemiştir. Bu itibarla Hz. Peygamber (s.a.v.) “Güneş gibi bildiğin takdirde şahitlik et, yoksa bırak”¹¹⁵ buyurmuştur.

İnsanlardan işitmek suretiyle elde edilen bilgi sonucu yapılan şahitlik geçerli kabul edilmemiştir. Âmânın, temyiz edebilme özelliği olmadığından hata yapması ve karıştırması mümkün olacağından Hanefiler şahitliğinin kabul edilmeyeceği görüşündedirler.¹¹⁶

İki gözünü kaybeden kişi iki el ve iki ayağını kaybeden kişi gibidir. Çünkü bir uzvun yokluğu şahadeti etkilemez. Görme özelliği olmayan kişileri ancak sesleri ile ayırt edebilir. Fakat hak sahibini temyiz etmede şüphe söz konusu olduğundan böyle bir şahadette şüphe vardır.¹¹⁷

Hz. Alinin huzurunda birisi şahitlik yapınca, hakkında şahadette bulunulan kişinin kız kardeşi Hz. Ali’ye şahidin âmâ olduğunu söyleyince Hz. Ali âmânın şahadetini kabul etmemiştir.¹¹⁸

Başkasından işitme yoluyla şahitliğin kabul edileceği konulara gelince bunlar, insanlar arasında yayılmış, meşhur olmuş ve yalanlanamayacak bir konuma gelmiş ise (ölüm ve evlilik gibi) kabul edilmiştir.

Hanefiler, nikah, nesep ve ölüm gibi işitme yoluyla bilgi edinilen konularda âmânın şahitliğinin kabul edilebileceği görüşündedirler. Çünkü bu tür konularda işitme ile görmek eşittir.¹¹⁹

Hanbeliler âmânın nikah akdinde taraf olup akdi gerçekleştirmesinde bir engel olmadığı gibi sözle ilgili konularda da sesi yakîn ifade edilecek bir tarzda tanıdığında şahadetine bir engel görmemişlerdir.¹²⁰

Hasan-ı Basri Ebu Yusuf ve İmam-ı Şâfiî,¹²¹ kişinin âmâ olmadan önce bildiği ve şahit olduğu konularda ki şahitliğinin geçerli olacağı görüşündedirler. Çünkü bu şahadet ilimle sabittir. Olayı görerek şahit olduktan sonra o bilgiyi korumada âmâ ile gören bir kişi arasında fark yoktur. Şehadeti dili ile eda edeceğinden gören bir kişi gibi değerlendirilmiştir. Ebu Hanife ise Hz. Ali’nin âmânın şahadetini reddederken şahadeti tahammül vaktinde âmâ olup olmamasına bir açıklık getirmediğini delil kabul ederek seslerin birbirine benzeyebileceği

¹¹³ İbn. Kudame, el- Muğnî, 9/190.

¹¹⁴ Mevsilî II/143.

¹¹⁵ Hâkim, el-Müstedrek, IV/98; Aclûni, Keşfü’l-Hafâ, II/71.

¹¹⁶ Serahsî, el-Mebsût,XVI/121; İbnü’l- Hümâm, VII, 390.

¹¹⁷ Serahsî, el-Mebsût,XVI/129.

¹¹⁸ Serahsî, el-Mebsût,XVI/128. İbnü’l- Hümâm, VII, 399.

¹¹⁹ Kâsâni, VI/267.

¹²⁰ İbn Kudame El- Muğnî,9/189.

¹²¹ Şirbinî, Muğni’l-Muhtâc, IV/446.

ihtimalinden hareketle âmânın şahitliğinin her hâlükârda kabul edilmeyeceği görüşündedir.¹²² Had ve kısas cezasını gerektiren suçların ispatında, şüphe ile ceza düşeceğinden âmânın şahitliği zaten kabul edilmemiştir.¹²³

6.7. Adalet

Adalet şehadetin kabul için aranan şartlardan birisidir.¹²⁴ Kuran “İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun”¹²⁵ buyurarak şahitte adalet vasfının olması gerektiğini belirtmiştir.

Adalet kişinin fiillerinde ve dini yaşayışında mutedil olmasıdır. İtidal dinen yasaklanmış büyük günahları işlemek ve küçük günahlara da devam etmemek şeklinde açıklanmıştır.¹²⁶ Küçük günahlara ısrar da onu kebîre yapar. Zira hadiste” ısrarla küçük günah, istiğfarla da büyük günah olmaz” buyurulmuştur.¹²⁷

Şahit sözüne güvenilir bir kişi olmalıdır.¹²⁸ Kuranda “aranızda adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun”¹²⁹ ayetinin hükmü gereği İslam Hukukçuları şahitte adalet şartı üzerinde ittifak etmişlerdir. Adalet vasfını kaybetmiş fâsık bir kişinin şahitliğini kabul etmemişlerdir.

Adalet niteliği bakımından şahitlerin gerçek durumlarının araştırılması (tezkiye) sözlükte “temizlemek, arıtmak, temize çıkarmak” anlamındaki tezkiye, fıkıh terimi olarak şahidin adalet vasfını taşıyıp taşımadığının hâkim tarafından soruşturulmasını ifade eder. Güvenilir kimselerin şahit hakkında olumlu görüş bildirmelerine “ta’dil”, olumsuz görüş bildirmelerine “cerh” denir. Olumlu bildirim durumunda şahidin adalet vasfının onaylanması (temize çıkarılması) dolayısıyla soruşturma işlemine tezkiye adının verildiği anlaşılmaktadır.¹³⁰

Ömer Nasuhi Bilmen كونوا قوامين بالقسط شهداء لله¹³¹ ayetine “daima adaletle hareket ediniz, adaleti yerine getirmeğe çalışınız, Allah için şهادette bulununuz, şهادetiniz garazdan, hakikate muhalefetten beri olsun” şeklinde meal vermiştir.¹³²

Hz. Peygamber de “velisiz ve iki adil şahitsiz nikah yoktur.”¹³³ hadisinde adaleti şahitlerin sıfatı olarak belirtilmiştir.¹³⁴

Zira Kur’ân-ı Kerim “Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın”¹³⁵ ayeti fâsıkın getirdiği haber karşısında kesin hükme varmayıp beklemeyi (tevakkuf) emretmiştir.¹³⁶

Şهادet doğruya ve yalana muhtemel bir haber olabileceğinden sadece şahitlik bağlayıcı bir delil de olmayabilir.¹³⁷ Bu itibarla şahitlerin tezkiyesi gerekir.

İyilikleri kötülüklerine galip olan ve büyük günahlardan sakınan kişinin şهادeti geçerlidir.¹³⁸ Fıkıh kaynakları şهادette adaleti belirlerken Allah’ın koyduğu emirlere uyup

¹²² Serahsî, el-Mebsût, XVI/128, 129; Kâsâni, VI/266; İbn Hazm, Muhalla, 8/532; İbnü’l- Hümâm, VII, 397, 398.

¹²³ İbnü’l- Hümâm, VII, 398; Şirbinî, Muğni’l-Muhtâc, IV/446.

¹²⁴ Serahsî, el-Mebsût, XVI/113; Kâsâni, VI/280.

¹²⁵ Talak, 65/2.

¹²⁶ İbn. Kudame, el- Muğni, 9/167; Şirbinî, Muğni’l-Muhtâc, IV/427; Heysemî, Şihâbüddî Ahmed b. Hacer, Tuhfetü’l-Muhtâc bi Şerhi’l-Minhâc, b.y,t.y. X/213, 214

¹²⁷ Kâsâni, VI/270.

¹²⁸ İbn. Kudame, el- Muğni, IX /188.

¹²⁹ Talâk, 65/2.

¹³⁰ Başoğlu, Tuncay, “Tezkiye”, DİA, 2012, XLI, 77.

¹³¹ Nisâ, 4/135.

¹³² Bilmen, VIII/124.

¹³³ Beyhâkî, Sunenü’-l Kübrâ (7/202-203).

¹³⁴ Kâsâni, VI/271.

¹³⁵ Hucurât, 49/6.

¹³⁶ Şirbinî, Muğni’l-Muhtâc, IV/426.

¹³⁷ Serahsî, el-Mebsût, XVI/112.

¹³⁸ Kâsâni, VI/268 ; İbnü’l- Hümâm, VII, 420.

yasaklarından kaçınmayı, kul ve Allah hakkına riayeti bir ölçü olarak benimseyip adalet vasfını buna göre tayin etmişlerdir.

Büyük günahlardan kaçınıp farzları işleyen kimsenin adil olduğu; Büyük günahları işleyen kimsenin ise şahitlik konusunda adalet vasfını kaybettiği belirtilmiştir.¹³⁹ Kazancının helal mi haram mı olduğuna aldırış etmeyen kişinin de adil olmadığı belirtilmiştir.¹⁴⁰

Kişi haram olduğuna inanmakla birlikte dinen yasak olan şeylerden kaçınıyorsa şahitlikte fâsık konumdadır.¹⁴¹ Bu itibarla faiz yediği meşhur olan, şarap içmeyi alışkanlık haline getirmiş, büyük günahları işlemekten sakınmayan, yetimlerin mallarını haksız yere yiyenlerin şahitliğinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.¹⁴² Hanbeliler buna ilaveten anne babaya isyan eden, akrabalık bağlarını koparan ve zekât yükümlülüğünü yerine getirmeyenin de şahitliğinin kabul edilmeyeceği görüşündedirler.¹⁴³ Bu şartların sonuç itibarıyla kişinin yalan şahitlikte bulunmamasını sağlama ve yalan yere şahitlik yapabileceklerin engellenmesi düşüncesine matuf olduğunu söylemek mümkündür.

Tezkiye, şahitlerin adil, sâlih, malda hile yapmayan, aldatmayan, güvenilir kişiler olması demektir.¹⁴⁴ Tezkiyede adaletin varlığını tespit icma ile sabittir.

Ebu Hanife tezkiyenin gizli yapılması görüşündedir. İmam-ı Muhammed de alenî tezkiyenin fitneye sebep olabileceğini belirtmiştir.¹⁴⁵

Ebu Hanife'ye göre davalı şahitleri ta'n * etmedikçe şahitlerin adil olduklarını kabul ederek durumlarını sorgulamaz. Çünkü Hz. Peygamber "iftira suçundan had uygulanmış kişi dışında Müslümanlar birbiri hakkında adildirler" buyurmuştur. Ancak had ve kısas gibi cezayı gerektiren durumlarda şahitler tezkiye edilir.¹⁴⁶ Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre ise davalı şahitleri ta'n etmese de şahitlerin tezkiyesinin gerekliliği görüşündedirler.¹⁴⁷

Ebu Hanife ile Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed arasında şahitlerin tezkiyesi konusundaki görüş ayrılığı zamanın değişmesi ile ilgili olup, hüccet ve delile dayanan bir ihtilaf değildir. Zira daha sonraki dönemlerde yalan söz yaygınlaşmıştır.¹⁴⁸

6.7.1. Yalancı Şahitliğin Durumu

Buhari'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) "günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? Sahabeler evet ya Resulallah dediler. Bunu üzerine Allah Resulü: Allah'a şirik koşmak, anne- babaya isyan, -yaslandığı yerden doğrularak- yalan söz, yalancı şahitlik" buyurdu Sahabe Hz. Peygamber'in bu ifadeleri tekrar ettiğini ve susmayacağını zannettiklerini belirtiyor.¹⁴⁹

Yalancı şahitlere verilecek ceza konusunda İslam Hukukçuları farklı görüştedirler. Ebu Hanife'ye göre yalancı şahitliği tespit edilen kişi teşhir edilir. Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre

¹³⁹ Serahsî, el-Mebsût, XVI/121; Kâsâni, VI/268.

¹⁴⁰ Kâsâni, VI/268.

¹⁴¹ Serahsî, el-Mebsût, XVI/121.

¹⁴² Serahsî, el-Mebsût, XVI/131; İbnü'l- Hümâm, VII, 407; Bilmen, VIII/169.

¹⁴³ İbn. Kudame, el- Muğnî, 9/168.

¹⁴⁴ İbnü'l- Hümâm, VII, 379.

¹⁴⁵ İbnü'l- Hümâm, VII, 381.

* Bir olaya şahadet edenlerin, bu şahitlikte yalancı olduklarına dair davalı tarafından yönetilin iddia. (Erdoğan, Mehmet. Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü Ensar Neşriyat. İstanbul, 2010.s, 545)

¹⁴⁶ İbnü'l- Hümâm, VII, 377.

¹⁴⁷ İbnü'l- Hümâm, VII, 378 ; Kâsâni, VI/270; Bilmen. VIII/152.

¹⁴⁸ Kâsâni, VI/270; İbnü'l- Hümâm, VII, 378 .

¹⁴⁹ Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstîtâbe 1; Müslim, İmân 143, (87); Tirmizi, Şehâdât 3, 2302; İbnü'l- Hümâm, VII, 475.

ise hapis ve celde ile cezalandırılır.¹⁵⁰ Haddi kazfın dışında hangi suç ve günahı işlemiş olursa olsun tövbe ettikten sonra kişinin şahitliği kabul edilir.¹⁵¹

6.8. Cinsiyet

Had ve kısas gibi ceza davalarında kadının şahitliği kabul edilmemiştir.¹⁵² Ancak erkeklerin muttali olması mümkün olmayan –hapishane ve hamam gibi- ortamlarda hakkın zâyi olmaması için kadınların şahitliğinin kabulü bir zarurettir.¹⁵³ Doğum, bekâret vb. durumlarda bir hakkın ispatı için bir kadının şahitliği geçerli kabul edilmiştir. Zira Hz. Peygamberden yapılan bir rivayette “Erkeklerin bakamayacağı konularda kadının şahitliği geçerlidir.” hükmü bu konunun mesnedi olmuştur.¹⁵⁴

Evzâî ve Zührî ise bir erkekle beraber iki kadının şahitliğinin kabul edileceği görüşündedirler.¹⁵⁵ Ancak mali konularda kadının şahitliğine bir engel yoktur.¹⁵⁶ Mali konularda , nikah ,boşanma , sulh ,vakıf, vasiyet vekalet, hibe, doğum, nesep gibi konularda ise iki erkek şahidin olmadığı durumlarda bir erkek iki kadının şahitliğinin kabul edileceği¹⁵⁷ Erkek şahit olmadığı kadınlara şahadetleriyle vasiyetin sabit olacağı belirtilmiştir.¹⁵⁸

Hünsanın şahadeti de geçerlidir. Zira o ya erkek yada kadın hükmüne tabidir. Her iki cinsin de şahadetinin geçerliliği ise nas ile sabit olmuştur.¹⁵⁹

Kadı Şüreyh had cezalarında kadınların şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini belirterek Hz. Peygamber ve ilk iki halife döneminde de bu şekilde olduğunu görüşüne delil getirmiştir. Bu delile gerekçe olarak da yanılma ve unutmamanın onlarda daha fazla olduğunu ayette vurgulanmasıdır.¹⁶⁰

¹⁵⁰ Serahsî, el-Mebsût, XVI/145; İbnü'l- Hümâm, VII, 475.

¹⁵¹ Hamevî, II/369; Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/281. Türk ceza yargılamasında CMK m. 53'e göre; “(1) Tanığa; a) Dinlenmeden önce, gerçeği söylemesinin önemi, b) Gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, c) Doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, d) Duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği, anlatılır”. TCK m. 272 hükmünde ise yalan tanıklık suçu ve cezası düzenlenmiştir. Bu hükme göre; “(1) Hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye, dört aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. (3) Üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapan kişi hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükümlenir. (4) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi ile ilgili olarak gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. (5) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması halinde; yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla; yalan tanıklık yapan kişi, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna ilişkin hükümlere göre dolaylı fail olarak sorumlu tutulur. (6) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyeti halinde, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis cezasına; süreli hapis cezasına mahkûmiyeti halinde, mahkûm olunan cezanın üçte ikisi kadar hapis cezasına hükümlenir. (7) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin mahkûm olduğu hapis cezasının infazına başlanmış ise, altıncı fıkraya göre verilecek ceza yarısı kadar artırılır. (8) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında hapis cezası dışında adli veya idari bir yaptırım uygulanmışsa; yalan tanıklıkta bulunan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”.

¹⁵² İbnü'l- Hümâm, VII, 369.

¹⁵³ Serahsî, el-Mebsût, XVI/136.

¹⁵⁴ Serahsî, el-Mebsût, XVI/142; İbnü'l- Hümâm, VII, 372.

¹⁵⁵ İbnü'l- Hümâm, VII, 369; Udeh, II/315.

¹⁵⁶ Kâsâni, VI/279. ; Krş., Sağlam,Hadi, İslam Hukukuna Göre Kadınların Şahitliği Meselesi, Doğu Yayınları, 2008, Erzincan, s. 87-91

¹⁵⁷ İbnü'l- Hümâm, VII,370.

¹⁵⁸ İbn. Kudame, el- Muğnî, 9/150.

¹⁵⁹ İbnü'l- Hümâm, VII, 422.

¹⁶⁰ Serahsî, el-Mebsût, XVI/114.

İbn Hazm ise bir kadınla bir erkeğin. İki kadınla iki erkeğin ve dört kadınla dört erkeğin şahadeti arasında bir fark görmeyip sekiz kadının şahitliğinin dört erkeğin şahitliğinden daha iyi olduğu görüşündedir.¹⁶¹

Hanefilere göre iki erkek şahit ya da bir erkek iki kadından az olan kişilerin şahadeti şahadetteki sayıya ulaşmadığından geçerli kabul edilmemiştir.¹⁶² Mali konularla birlikte , nikah, boşanma, sulh, vakıf, vasiyet, vekalet, hibe, doğum, nesep gibi konularda ise iki erkek şahidin olmadığı durumlarda bir erkek iki kadının şahitliğinin kabul edileceği¹⁶³ nas¹⁶⁴ ile sabittir

Erkeklerin muttali olamayacağı konularda kadınların şahitliğinin kabul edileceği hadislerle sabit olmuştur. Bu tür konularda bir kadının şahitliğinin yeterli görüşüne varılmıştır.¹⁶⁵ Şafiiler ise bu durumda dört kadını şahitliğinin geçerli olacağı görüşündedirler.¹⁶⁶

6.9. Müslüman Olma

Şehadete ehil olmada “İslam” şartı yoktur. Ancak Müslüman olmayan bir kişinin Müslüman hakkında düşmanlık ihtimaline binaen şahadeti geçerli kabul edilmeyip, şahitlik yapacak kişinin Müslüman olması şartı aranmıştır.¹⁶⁷

İslam hukukçuları bir Müslüman hakkında ancak bir Müslümanın şahitliğinin kabul edileceği konusunda görüş birliği içinde olup Müslüman olmayan birinin şahitliğini kabul etmemişlerdir. Çünkü kâfir bir kişi Müslüman hakkındaki şahitliğinde itham altındadır. Ancak Hanefi ve Hanbeliler ayette belirtilen “sizden olmayan”¹⁶⁸ ifadesinden hareketle Yolculuk esnasında vefat eden bir Müslümanın yanında Müslümanlardan hiç kimse bulunmaz ise vasiyet konusunda Ehl-i Kitabın¹⁶⁹ve kâfirin şahitliğini kabul etmişlerdir.¹⁷⁰ Müslüman olmayanların birbirleri hakkındaki şahadeti ise geçerlidir. Hz. Peygamber zimmilerin birbirleri hakkındaki şahitliklerine izin vermiştir.¹⁷¹ Bu konuya Hz. Peygamber’in Yahudilerden dört kişinin şahadeti sonucu iki Yahudi’yi recm ettiği delil olarak getirilmiştir.¹⁷²

Hanbeliler ise Ehl-i Kitabın birbirleri hakkındaki şahitliklerini kabul ederken bunların dışındaki gayr-ı müslimlerin birbirleri hakkındaki şahitliklerini kabul etmemişlerdir.¹⁷³Şafiiler de adalet vasfı olmadığından kafirlerin birbiri hakkındaki şahitliklerini kabul etmemişlerdir.¹⁷⁴

Müstemenin*zimmi hakkındaki şahitliği kabul edilmemiştir. Çünkü zimmî İslam ülkesi vatandaşı olmasına rağmen müste'men İslam ülkesi vatandaşı değildir.¹⁷⁵

Şahitlerin dini konusundaki bu farklı değerlendirme gayr-i müslimlerin şahadetlerini yasaklayan doğrudan bir ayet ve hadisin olmaması, başka maksatlarla zikredilen nasların fakihlerin yorumuyla şahitlik için de uygulanması sebebiyledir.¹⁷⁶

¹⁶¹ İbn. Hazm, VIII/489.

¹⁶² Serahsî, el-Mebsût, XVI/137 ; İbnü'l- Hümâm, VII, 370.

¹⁶³ İbnü'l- Hümâm, VII,370.

¹⁶⁴ Bakara 2/282.

¹⁶⁵ İbnü'l- Hümâm, VII,372.

¹⁶⁶ Şirbini, Muğni'l-Muhtâc, IV/442.

¹⁶⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, 9/164.

¹⁶⁸ Mâide 5/106.

¹⁶⁹ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/183.

¹⁷⁰ İbn. Kayyim, El Cevzi, İ'lâmu'l- Muvakkîn, I/72.

¹⁷¹ Serahsî, el-Mebsût, XVI /113;İbn. Kudame, el- Muğni, IX/185.

¹⁷² Serahsî, el-Mebsût XVI,/135.

¹⁷³ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/184.

¹⁷⁴ Şirbini, Muhammed el-Hatîb, Muğni'l-Muhtâc, 1958, Mısır, IV/427.

* Başka bir milletin ülkesine müsaade (pasaport) ile giren kimse. Erdoğan Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri, s. 431

¹⁷⁵ Kâsâni, VI/281.

¹⁷⁶ İlmihal (heyet),Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara,2010, II/207.

7. ŞAHİTLİĞE ENGEL OLAN DURUMLAR

7.1.Akrabalık

Şahitliğin geçerliliği açısından akrabalık İslam Hukukçuları arasında farklı değerlendirilmiştir.

Hız Hasan, babası Hz. Ali'ye şahitlik etmek üzere Kadı Şüreyh'in huzuruna çıktığında Kadı Şüreyh Hz. Hasan'ın şahitliğini kabul etmeyerek Hz. Ali'den başka bir şahit getirmesini istemiştir. Bu olay evladın baba, babanın da evlat lehindeki şahitliğinin kabul edilmeyeceğine delil sayılmıştır. Zira kişinin usul ve fıruu lehinde yaptığı şahitlik menfaati tazammun edebileceğinden geçerli kabul edilmemiştir. Çünkü baba ile evlat arasında menfaat birlikteliği söz konusudur.¹⁷⁷ Kişinin kardeş, amca ve diğer akrabalar hakkındaki şahadeti ise geçerlidir.¹⁷⁸

Şafii'ye göre eşlerin birbirleri hakkındaki şahitliği geçerli kabul edilirken¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel'in bir görüşüne göre töhmet ihtimali bulunmadığında kocanın karısı hakkındaki şahadeti geçerli olacağı; ancak kocanın nafaka yükümlülüğünden dolayı kadının kocası hakkındaki şahadetinin geçerli olmayacağı görüşündedir.¹⁸⁰ Hanefiler de kadının kocası ve kocanın hanımı lehindeki şahadetini geçerli saymamışlardır.¹⁸¹ Kadın kocasından boşandıktan sonra evlilik dönemindeki bir konu hakkında kocası lehinde şahitlikte bulunduğu bu şahadeti geçerli kabul edilmiştir.¹⁸² İmam-ı Malik de eşlerin birbirlerine olan şahitliğinin kabul edilmeyeceği görüşündedir.¹⁸³

İmamı Şafii'ye göre anne-babanın çocukları lehine şahitliği geçerli olmadığı gibi çocukların da anne- baba lehine şahadetleri geçerli değildir.¹⁸⁴ Hanbeliler ise anne babanın çocuğu lehindeki şahadetini kabul etmezken; Hz Ömer'den yapılan bir rivayete dayanarak çocuğun babası hakkındaki şahitliğini kabul etmişlerdir.¹⁸⁵ Ömer b. Abdülaziz gibi bir kısım müctehitler ise ayetin umumî hükmünden hareketle anne-baba ve çocukların birbirleri hakkında yaptıkları şahitliğin geçerli olduğu görüşündedirler.¹⁸⁶

Hız. Peygamber'in ortaklardan birinin diğeri hakkındaki şahitliğini kabul etmediği nakledilmektedir.¹⁸⁷ Bu itibarla işçinin işveren lehindeki şahadeti geçerli kabul edilmemiştir.¹⁸⁸

Kardeşin kardeş hakkındaki şahitliği genel olarak kabul edilirken İmam-ı Malik kardeşin kardeşe şahitliğini kabul etmemiştir.¹⁸⁹

Süt emmeden dolayı meydana gelen hısımlık sadece evlenme engeldir. Bunun dışındaki konularda birbirlerine yabancı kabul edildiğinden şahadete engel kabul edilmemiştir.¹⁹⁰

¹⁷⁷ Serahsî, el-Mebsût, XVI/122; İbnü'l- Hümâm, VII, 403; Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/19.

¹⁷⁸ İbnü'l- Hümâm, VII, 407; Heysemî, Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/233

¹⁷⁹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/434.

¹⁸⁰ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/193.

¹⁸¹ İbnü'l- Hümâm, VII, 403; Kâsâni, VI/272.

¹⁸² Kâsâni, VI/266.

¹⁸³ Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/19.

¹⁸⁴ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/434 .

¹⁸⁵ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/191.

¹⁸⁶ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/192

¹⁸⁷ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/188; Kâsâni, VI/272.

¹⁸⁸ İbnü'l- Hümâm, VII, 403,404.

¹⁸⁹ Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, IV/21; Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/434 ;İbn. Kudame, el- Muğni, IX/194.

¹⁹⁰ Serahsî, el-Mebsût, XVI/125; Kâsâni, VI/272. Türk ceza muhakemesinde ise bu durum CMK m. 45/ 1'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre; "1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir: a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı. b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi. c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy. d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları. e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar". Diğer tanıklıktan çekinme halleri; CMK m. 46- meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme; CMK m. 47; devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık; CMK m. 48- kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme

7.2. Düşmanlık

Mal, Miras ve veraset gibi menfaat içeren maddi konulardan dolayı aralarında düşmanlık bulunan kişilerin birbirleri hakkındaki şahitlikleri geçerli kabul edilmemiştir. Aralarında düşmanlık olan kişiler birbirlerinin elindeki nimetin yokluğunu temenni edeceklerdir. Ancak kişinin birisine olan düşmanlığı şahsi bir menfaatten olmayıp, Allah'ın emirlerine karşı gelip yasaklarını çiğnemesinden kaynaklandığı için şahitliği geçerli kabul edilmiştir.¹⁹¹

Hadiste hain erkek-kadının ve başkasına düşmanlık besleyen kişinin şahitliğinin kabul edilmeyeceği¹⁹² belirtilmiştir.¹⁹³

7.3. Töhmüt

Bir kimse hakkında zanna dayalı olarak hüküm verme, suç isnadında bulunma anlamında fıkıh terimi. Fıkıhta “bir özelliğine, başkalarıyla olan menfaat, akrabalık gibi ilişkilerine veya eylemlerine bakarak bir kimse hakkında zanna dayalı kanaat belirtme ve bu sebeplerden ötürü ona suç isnat etme” şeklinde tanımlanabilir. Yargılama hukukunda töhmet kelimesi, şahidin davada doğru şahitlik yapamayacağını ortaya çıktığı yahut doğruluğunda şüphe edilmesine yol açan durumları belirtmek üzere kullanılır¹⁹⁴

Fakihler, töhmet altında bulunan kişinin menfaati celp etme ve zararı gidermede hakkaniyete riayet edemeyeceğinden şahitliğinin delil olarak kabul edilmeyeceği görüşündedirler.¹⁹⁵

Şahitliğin Allah için olma özelliğiyle çelişeceği ve hakkı ortaya çıkarma işlevine şâibe düşüreceği endişesiyle İslâm Hukukçuları şahidin töhmetten uzak bulunması şartını getirmişlerdir. Bir kimse için töhmet endişesi, hakkında şahitlik ettiği kişiyle kan bağı ve sosyal-hukukî ilişkileri bulunması sebebiyle olabileceği gibi doğrudan kendisinin bazı nitelikleriyle de ilişkili olabilir.¹⁹⁶

Zira Zâhiri fakihî İbn. Hazm, “Ey iman edenler! adaleti titizlikle ayakta tutun. Kendiniz, anne babanız ve akrabanız aleyhine de olsa Allah için şahitlik eden kimselerden olun” ayetini¹⁹⁷ ve konuya ilişkin hadisleri delil göstererek bir hakkın ortaya çıkması için âdilâne bir şekilde şahitlik yapmanın -bu şahitlik bir yakının lehine veya bir düşmanın aleyhine bile olsa- dinî bir vecibe olduğunu, dolayısıyla akrabalık, dostluk, işçilik, ortaklık, kefalet, vasiyet gibi ilişkilerin şahitliğin kabulüne engel teşkil etmediğini ileri sürmüştür.¹⁹⁸

Töhmüt altında olan kişinin şهادeti geçerli değildir. Zira hadiste “töhmüt altında bulunan ve düşmanlık sahibi olan kilinin kişinin şهادeti caiz değildir.” buyurulmuştur.¹⁹⁹

8. HAD SUÇLARINDA ŞAHİTLİK

Had cezasını gerektiren suçlarda kişi şahitliği eda edip etmeme arasında muhayyerdir. Resulullah'ın “herkim bir Müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah da onun dünya ve ahirette ayıbını örter” hadisi ile. Resulullah'ın huzuruna gelip şهادette bulunan bir kişiye “onu

¹⁹¹ İbn. Kudame, el- Muğni, IX/185; İbnü'l- Hümâm, VII, 404 ;Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/434 ; Heysemî, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/233.

¹⁹² Zeylaî, IV/82.

¹⁹³ Serahsî, el-Mebsût,XVI/122.

¹⁹⁴ Atar, Fahrettin, “Töhmüt”, DİA, XLI/275.

¹⁹⁵ Heysemî, Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, X/227.

¹⁹⁶ Apaydın H. Yunus “Şahit”, DİA,2010, XXXVIII/282.

¹⁹⁷ Nisâ 4/135.

¹⁹⁸ Muhallâ, VIII, 505-510; Atar, Fahrettin, “Töhmüt”, DİA, XLI/276.

¹⁹⁹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtâc, IV/427;Serahsî, el-Mebsût, XVI/120.

gizleseydin senin için daha hayırlı olurdu”²⁰⁰ hadislerinden had suçlarında mümin kardeşinin ayıp ve kusurunu örtmenin daha faziletli olduğu anlaşılmaktadır.²⁰¹

Mülkiyet hakkı sabit olan kişinin hakkını korumak için kişi, malın kime ait olduğuna şahitlik edip, o malı izinsiz alanın çaldığına dair bir beyanda bulunmaması insanların ayıp ve kusurlarını açığa çıkarmayı hedeflemeden hakkı sahibine teslim güzel bir örnektir.²⁰²

Zina suçunun ispatında adil, hür dört erkek şahidin bulunması şartı getirilmiş²⁰³ ve dört şahit getiremeyen kişi Allah katında yalancı²⁰⁴ olarak vasıflandırılmış²⁰⁵ had ve kısas konularında kadınların şahitliği kabul edilmemiştir.²⁰⁶

Zina iftirası suçundan dolayı had cezası almış bir kişinin yalancı olduğu mahkemeye tescillenip hakkında hüküm verildiğinde şehadeti edaya ehil kabul edilmemiştir.²⁰⁷ Böyle bir kişi tövbe etse bile- tövbe Allah ile kul arasında bir durum olduğundan- Hanefilere göre şehadeti geçerli kabul edilmemiştir.²⁰⁸ Cumhura göre ise tövbe ettiği takdirde şehadeti geçerlidir.²⁰⁹

9. SONUÇ

Sosyal hayatta kişilerin karşılaştığı anlaşmazlıkların çözümünde, haksızlığı önlemede, hak sahibine hakkını teslim etmede sonuç itibarıyla adaletin tecellisinde şahitlik hakkın izharı için kullanılan vasıtaların en başta gelenlerinden biridir.

Şahitlik yaparken kişilerin ayıp ve kusurlarını ortaya çıkarmak gaye değil, tam aksine hak ihlaline sebep olmayan konularda kişilerin ayıp ve kusurlarının örtülmesi ilkesi benimsenmiştir.

Hak ihlalinin vukua geldiği konularda ise şahitlikte bulunmak dinî bir vecibe olarak değerlendirilmiş, böyle bir durumda şahitliği gizlemek (ketm etmek) Allah’ın emrine isyan ve günah olarak vurgulanmıştır.

Şehadeti tahammülde anlama ve kavrama esastır. Şehadeti edada ise kişinin hür iradesiyle etki ve baskı altında kalmadan, lehine bir menfaat sağlama gayreti gütmeyen, aleyhine düşmanlık ve töhmetten beri olarak sırf hakkın hatırı ve Allah için şehadette bulunmak temel ilkedir.

İslam hukukunda şahitlik yapma şartları incelendiğinde esas olanın adaletle hüküm verebilmek için şüpheye yer vermeyecek ölçüde bu şartların konulduğunu görmek mümkündür.

Özelde şahitliğin şartları dikkatle incelendiğinde erkekler gibi kadınlarında şahitliğine bir engel olmadığı görülmektedir. Şahitliği bir görev ve sorumluluk olarak değerlendirdiğimizde kadınların zaruret dışı durumlarda erkeklerle aynı seviyede sorumlu olmadıklarını anlayabiliriz. Ancak sırf kadınlara mahsus –yurt, sığınma evi, hapishane, hamam vb.- ortamlarda vuku bulan ve yargıya intikal eden olaylarda kadının şahitliği, adaletin tesisi ve hakkın ispatı için kaçınılmaz vasıtalarından biridir.

Hanefi’lere göre görme engelli birinin şahitliğinin kabul edilmemesi de ispattaki şüpheleri ortadan kaldırmak içindir. İslam Hukukçuları şehadette adalet vasfını belirlerken esas aldıkları

²⁰⁰ Ebu Davud, Hudud, 7; Muvatta, Hudud, 1; Ahmed, Müsned, 5, 217.

²⁰¹ Mevsilî II/139.

²⁰² Mevsilî II/140.

²⁰³ İbn. Kudame, el- Muğnî, 9/147.

²⁰⁴ Nûr 24/13.

²⁰⁵ Serahsî, el-Mebsût, XVI/121.

²⁰⁶ İbnü’l- Hümâm, VII,369.

²⁰⁷ Serahsî, el-Mebsût, XVI/111,128.

²⁰⁸ Serahsî, el-Mebsût, XVI/127.

²⁰⁹ İbnü’l- Hümâm, VII, 400.

kıstaslar haksızlığı ve yalancı şahitliği önleyerek Kur'an'ın “şahitliği Allah için yapın” emrine matuftur.

Şahitlik, aynı olayda başka şahitler olmadığında farzı ayn; birçok kişinin şahitliği durumunda ise farz-ı kifâye olarak karşımıza çıkan bir yükümlülüktür.

10. KAYNAKLAR

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, Keşfü'l-Hafâ Ve Müzîlü'l-İlbâs, Thk. Ahmed el-Kalâş, Beyrut, 1988.
- Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992
- Apaydın H. Yunus "Şahit", DİA,2010.
- Atar, Fahrettin, "Töhmet", DİA,2012.
- Bardakoğlu, Ali, "Beyyine", DİA, 1992.
- Başoğlu, Tuncay, "Tezkiye", DİA, 2012.
- Beyhâkî, Ebû Bekr Ahmet b. Hüseyin b. Ali, Sunenü'l-Kübrâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- Bilmen, Ömer Nasûhî, Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kâmusu, İstanbul, 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, el-Câmiu's-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Canan İbrahim, Kütüb-i Sitte, Akçağ Yayınları, İstanbul, ts.
- Cin- Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, Osav Araştırmaları Vakfı Yayınları,1996.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es- Sicistânî el-Ezdî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Erdoğan, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Ertantan, Mesut, Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık, Ankara, 2005.
- Hâkim, Ebû Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el- Müstedrek Alâ's-Sahîhayn, Beyrut, ts
- Hamevî,Ebu'l-Abbas Şihâbüddîn Ahmed.b. Muhammed, Ğamzu Uyûni'l- Besâir Şerhu Kitâbil- Eşbâh ve'n- Nezâir,Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.
- Heysemî, Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer,Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc,b.y,t.y.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm ez-Zâhirî, el-Muhallâ, thk. Abdulgaffâr Süleyman Bindârî, Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut,1988.
- İbn Kudame, Muvaffakuddîn, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b.Muhammed b. Kudâme, el- Muğnî ,Dâru- İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, Lisânü'l-Arab, Beyrut, ts.
- İbn Rüşd, Bidâyetü'l- Müçtehid ve Nihayetü'l- Muktesid, trc. Ahmed Meylanî, İst, 1976.
- İbnü'l- Hümâm, Kemâleddîn Muhammed b. Abdilvâhid, Şerh'u Fethi'l Kadîr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- İbnü'l-Kayyim, Şemsuddîn Ebu Abdillâh Muhammed b. Kayyim el- Cevziyye, İ'lâmu'l-Muvakkîn an Rabbi'l- Âlemîn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- _____ -et-Turuku'l-Hukmiyye fi-Siyâseti's-Şer'iyye, Dârü İhya'il-Ulûm, Beyrut,. thk. Behîc Gazâvî, Beyrut, ts.
- İlmihal (heyet),Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- Kâsânî, Alâu'd-Dîn Ebu Bekr b. Mesud b. Ahmed el-Kâsânî, Bedâiü's-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi', Beyrut, ts.
- Kuru, Baki/ Arslan, Ramazan/ Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Baskı, Ankara, 2014.
- Mâlik, b. Enes, el-Muvatta', Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye (heyet) Hikmet Yayınları, İstanbul, 1990.
- Merğînânî, Burhanuddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr b. Abdi'l-Celîl, el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî, Beyrut, 1995.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd b. Mahmûd el-Mevsilî, El-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr, İstanbul, 1987.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisabûrî, el-Câmiü's-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Sağlam, Hadi, İslam Hukukuna Göre Kadınlara Şahitliği Meselesi, Doğu Yayınları, 2008, Erzincan.
- Sahip, Beroje, İslam İspat Hukuku, Fecr Yayınları, Ankara, 2007.

- Sahnun, El- Müdevvenetü'l-Kübrâ, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1980.
- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl el-Mebsût, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1983.
- Şirbinî, Muhammed el-Hatîb, Muğni'l-Muhtâc, , Mısır. 1958.
- Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Servet (ö. 279/892), el Câmiü's-Sahîh, İstanbul, 1992.
- Üdeh, Abdülkadir, et- Teşrü'l-Cinâi'l-İslâmî, Mukârenen bi'l-Kânûni'l-Vad'i, Beyrut, 1993.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İst, ts.
- Yıldız, Kemal, İslam Yargılama Hukukunda İspat Vasıtası Olarak Şahitlik, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni. Sos. Bil. Ens.İst.1989.
- Zeylaî, Cemâlu'd-Dîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf , Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye, Beyrut, 1987.
- Zuhayli, Vehbe, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhu, I-VIII, Şam, 1989.